

IN MALACHIAM

COMMENTARIUM.

(AUTORE CALMET.)

CAPUT PRIMUM.

1. Onus verbi Domini ad Israel in manu Malachiae.
2. Dilexi vos, dicit Dominus, et dixisti : In quo di-
lexisti nos? Nonne frater erat Esai Jacob? dicit Do-
minus, et dilexit Jacob,

3. Esai autem odio habui : et posui montes ejus in
solitudinem, et hereditatem ejus in dracones deserti.

4. Quod si dixerit Idumaea : Destructi sumus, sed
revertentes adificabimus quae destructa sunt : hec di-
cit Dominus exercitum : Isti adificabunt, et ego de-
struam : et vocabentur termini impatiens, et populus
eius iratus est Dominus usque in eternum.

5. Et oculi vestri videbunt : et vos dicetis : Magnif-
icetur Dominus super terminum Israel.

6. Filius honorat patrem, et servus dominum suum :
si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? et si Do-
minus ego sum, ubi est timor meus? dicit Dominus
exercitum. Ad vos, o sacerdotes, qui despiciatis no-
men meum, et dixisti : In quo despexit nomen

tuum?

7. Offertis super altare meum panem pollutum, et
dicitis : In quo poluitis te? In eo quod dicitis :
Mensa Domini despici est.

8. Si offeratis cecum ad immolandum, nonne ma-
lum est? et si offeratis claudum et languidum, nonne
malum est? Offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si
suscepitur faciem tuam, dicit Dominus exercitum.

9. Et num predeceperint vultum Dei ut misereatur
vestri (de manu enim vestra factum est hoc), si quo-
modo suscipiat facies vestras, dicit Dominus exerci-
tum.

10. Quis est in vobis, qui claudat ostia, et incendat
altare meum gratuitò? Non est mihi voluntas in vo-
bis, dicit Dominus exercitum, et manus non susci-
piant faciem vestram.

11. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum
est nomen meum in gentibus : et in omni loco sacri-
ficatur, et offerunt nomini meo oblatione munda, quia
magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus
exercitum.

12. Et vos polluitis illud in eo quod dicitis : Mensa
Domini contaminata est : et quod superponitur, con-
temptibile est, cum igne qui illud devorat.

13. Et dixisti : Ecce de labore, et exsufflastis il-
lad, dicit Dominus exercitum : et intulisti de rapinis
claudum et languidum, et intulisti manus. Numquid
suscipiam illud de manu vestra? dicit Dominus.

14. Maledictus dolosus, qui habet in grege suo ma-
sculum, et votum faciens immolat debite Domino :
quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercitum, et
nomen meum horribile in gentibus.

CHAPITRE PREMIER.

1. Reproches de Seigneur adressés à Israël par le
ministère de Malachie.

2. Je vous ai aimés, dit le Seigneur, et vous avez
dit : Quelles marques nous avez-vous données de cet
amour? Esai n'était-il pas frère de Jacob? dit le Sei-
gneur, et cependant j'ai aimé Jacob,

3. Et j'ai fait Esai : j'ai réduit ses montagnes en
une solitude, et j'ai abandonné son héritage aux dra-
gons des déserts.

4. Si l'Idumée dit : Nous avons été détruits; nous
reviendrons, et nous rebâtrirons ce qui a été dé-
truit; voici ce que dit le Seigneur des armées : Ils bâ-
tront, et moi je détruirai; et ils seront appelés une
terre d'impéti, et un peuple contre lequel le Seigneur a
concu une colère qui durera éternellement.

5. Vous verrez ceci de vos propres yeux; et vous
direz alors : Que le Seigneur soit glorifié dans la terre
d'Israël.

6. Le fils honore son père, et le serviteur révère
son maître : si donc suis votre père, et si est l'hon-
neur qui vous me rendez? et si je suis votre maître,
est la crainte que vous me devez? dit le Seigneur des
armées. Je m'adresse à vous, ô prêtres qui mépri-
sez mon nom, et qui dites : Quel est le mépris que
vous avons fait de votre nom?

7. Vous offrez sur mon autel un pain impur, et vous
dites : En quoi vous avons-nous déshonoré? En ce
que vous avez dit : La table du Seigneur est dans le
mepris.

8. Si vous présentez une hostie aiguelle pour être
immolée, n'est-ce pas un mal que vous faites? si vous
en offrez une qui soit botteuse ou malade, n'est-ce pas
encore un mal? Offrez ces bêtes à celui qui vous gou-
verne, pour voir si elles lui plairont, et si vous rece-
vez favorablement, dit le Seigneur des armées.

9. Etau donc coupables de toutes ces choses, offrez
moi maintenant vos prières devant Dieu, afin qu'il vous
fasse miséricorde, et qu'il vous reçoive enfin d'une
manière plus favorable, dit le Seigneur des armées.

10. Qui est celui d'entre vous qui ferme les portes
de mon temple, et qui allume le feu sur mon autel
gratuitement? Mon affection n'est point en vous, dit
le Seigneur des armées, et je ne recevrai point de pré-
sents de votre main.

11. Car depuis le lever du soleil jusqu'au couchant,
mon nom est grand parmi les nations; et en tout lieu
on m'offre des sacrifices, et on présente à mon nom
offration toute pure, parce que mon nom est grand
parmi les nations, dit le Seigneur des armées.

12. Et cependant vous avez déshonoré mon nom, en
ce que vous dites : La table du Seigneur est devente
impure; et ce que l'on offre dessus est méprisable,
aussi bien que le feu qui le dévore.

13. Vous dites : Voilà le fruit de notre travail; et
cependant vous le rendez digne de mépris, dit le Sei-
gneur des armées. Car vous m'aviez amené des hosties
botteuses et malades qui étaient le fruit de vos ra-
pines, et vous me les avez offertes en présent. Pensez-
vous donc que je reçoive un tel présent de votre main?
dit le Seigneur.

14. Malheur à l'homme trompeur qui, ayant dans
son troupeau une bête sainte, et l'ayant vouée au Sei-
gneur, lui en sacrifice une malade; car c'est moi qui
suis le grand Roi, dit le Seigneur des armées, et mon
nom est révéré avec une sainte horreur parmi les na-
tions.

4201

IN MALACHIAM COMMENTARIUM. CAP. 1.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — **ONUS VERBI DOMINI AD ISRAEL IN MANU MA-
LACHIE.** Deimine in Israelem per Malachiam. S. Hiero-
nymus in versione eius in Commentario ubique legit
Malachi, non Malachiam. Prior vox Angelum meum,
altera Angelum Domini significat. Septuaginta: Assum-
ptio verbi Domini super Israel in manu Angeli ejus. Po-
strem haec verba priscis nonnullis, veluti Origene
persuaseré, Prophetam, ejus explicacionem aggre-
dimur, angelum fuisse de celo missum. Ceteri
Greci interpres reddidere Malachi, ut S. Hieronimus.
Vide Prolegomenon. Sacerdotes, atque omnes
universi Israëlitæ hie acerrimi arguit Deus incurie
in divinis sequimur victimis offendere ac numeris,
qualia in lege imperabantur; eosque ingratia ani-
mi vitio damnat, quod suam erga ipsos benevolentiam
minimi fecerit; minitaturque futurum, ut ipsos rejiciat,
aliumque populum atque alia sacrificia occupa-
tus Jacob, et fratri prepositus, antequam nasceretur,
imago est electorum, quos Deus gratuita prorsus mi-
sericordie beneficio è massa perditonis eruit, repro-
bus in eâ massâ relicts, occulto justicie sue consilio.
Hoc representat Esai; ex qua tamquam minime collig-
endum est, illum reverè invisum Deo fuisse, aut re-
probatum. Aliud est figuram esse et symbolum; aliud
rem ipsum esse que representatur. Peccatoris imagi-
nen assumpit Christus; at peccator non fuit. Moyse,
aditu promissæ regionis exclusus, symbolum est Ju-
deorum, quo rejectus Deus; quamvis ipsi vir Dei fuer-
it, ad Dei amicos, ipsum alloquens coram Jacob,
inquit Scriptura, oderat Liam, quia remissis amalat
quam Rachelim; et imperat Christus, ut parentes
oderimus, minus nempe amemus quam Deum.

POSI MONTES EIUS IN SOLITUDES, ET HEREDI-
TATEM EIUS IN DRACONES DESERTI; draconibus derel-
iquerit. Directi fuere à Nabuchodonosor exercitu Idu-
mai, anno post expugnationem Hierosolymæ quinto,
ut in Abdiam et Ezechiel ostendimus. Horum ager,
naturâ steriles, solitudini similis deinceps fuit, atque
ab incolis penè desertus, quorum plerique fugere in
regionem Iuda, domino tunc et habitatores carentem;
populo Babylone captivo. At paulatim Idumea iterum
floruit, sperabatque Edom fore, ut urbes sue iterum
surgerent, suaque dannæ repararentur. Invenit id his
verbis prophetæ, v. 4: *Destructi sumus; sed revertentes
adificabimus quae destructa sunt.* Hic Idumeorum
fortunis, quanquam levissimis, invidentes Judæi, que-
rundi occasionem inde capiebant: Quid nobis largitus
est Deus, quod reliquis non dederit? An feliciores
Idumei sumus, Moabitæ, Ammonitæ? Nonne patriam
hi repetere, uti nos? Respondet Malachias, ingens
inter utrosque esse discrimen; futurum scilicet, ut
Juda diu stet, floreat, radices agat, et imperium latè
porrigat; ceteri labantur, servant, ac denique per-
irent: *Isti adificabunt, et ego destruam; et vocabun-
ter termini impatiens, etc.* Versicolum hunc Septua-
ginta ita reddit: *Statui terminos eorum in desolatio-
nem, et hereditatem eorum in domata deserti.* At
Hebreus cum Vulgata consentiens fert, montes Idu-

4202

IN MALACHIAM COMMENTARIUM. CAP. 1.

COMMENTARIUM.

illi quidquam benè aut malè gesserint. Rebecca, inquit,
ex uno concubito habens geminos in utero filios Isaac
patris nostri. Cum enim nondum nati fuissent, aut ali-
quid boni egissent aut mali, ut secundum electionem pro-
positum Dei maxaret, non ex operibus, sed ex vocante
dictum est ei: *Quia maior scribit minori, sicut scriptum
est: Jacob dilexit, Esau autem odio habuit.* Res à so-
creatis non ollit Deus temerè, unâque hæc de causâ,
qua nimis odissi vult: *Diligis enim omnia que
sunt, et nihil odissi eorum que fecisti;* Sap. 11, 25: sed
in Esai malum oderat, quod in illo jam erat, pessimis-
que animi illius habitudines, et flagitia, quæ ab eo pa-
tratum iri prævidebat, uti sentimus S. Hieronimus,
ac Theodoretus. Vel, geminos hosce fratres exhibebat,
ceu electorum ac reproborum figuram, quemadmodum
S. Paulus, ac deinde S. Augustinus, et scriptores
plerique docuerunt. Divina ope et beneficis occupa-
tus Jacob, et fratri prepositus, antequam nasceretur,
imago est electorum, quos Deus gratuita prorsus mi-
sericordie beneficio è massa perditonis eruit, repro-
bus in eâ massâ relicts, occulto justicie sue consilio.
Hoc representat Esai; ex qua tamquam minime collig-
endum est, illum reverè invisum Deo fuisse, aut re-
probatum. Aliud est figuram esse et symbolum; aliud
rem ipsum esse que representatur. Peccatoris imagi-
nen assumpit Christus; at peccator non fuit. Moyse,
aditu promissæ regionis exclusus, symbolum est Ju-
deorum, quo rejectus Deus; quamvis ipsi vir Dei fuer-
it, ad Dei amicos, ipsum alloquens coram Jacob,
inquit Scriptura, oderat Liam, quia remissis amalat
quam Rachelim; et imperat Christus, ut parentes
oderimus, minus nempe amemus quam Deum.

S. Paulus, Rom. 9, 11, locum hunc recitat, ut
ostendat, homines à Deo eligi vel reprobari, antequam

mex in solitudinem à Deo esse derelictos, et idu-
morum hereditatem draconibus, angubus exterisque
bestiis humi repentibus. Eodem hoc nomine appelle-
bantur ingentes maris aut fluminum pisces.

VERS. 4. — ISTI EDIFICABUNT, ET EGO DESTRUAM.
Idumaei sedes iterim in montibus suis posent, urbes
resistunt; at in illis Deus excitorius est Machabaeos,
à quibus et expugnati sunt, et circumcidionem exte-
rasque Iudeorum leges ac ritus sequi coacti sunt,
Mach. 5, 3; Joseph., Antiq. lib. 15, c. 17.

VOCABUNTUR TERMINI IMPERATI. In illos Dei velut
in impios sceleratos animadivertit; iram perpicuò
exeret, gravique manu illis semper opprimet: *Populus
cui iratus est Dominus usque in aeternum; regio ultiori
devota, quam implacabilis omni prosequitur Deus.*

Vers. 5. — VOS DICETIS : MAGNIFICET DOMINUS
SUPER TERMINUM ISRAEL. Ubi vindicatio mea in Idu-
maceos videbitur, vos à me amari intelligendis, enix
laudabis, omnesque regios vestrae fines undique
vocabitis, ut ad laudes mibi canendas accedant. Hebr.:
*Commendetur Dominus trans, vel desuper, terminos
Israel. Velex Septuag. : Magnificatus est Dominus super
terminos Israel. Magnitudinis et virtutum sursum spe-
cimina nudum inter populi sui fines, verum etiam in Idumea dabit, illam Israeli subjiciens.*

Vers. 6. — SI PATER EGO SUM, UBI EST HONOR
MEUS? ET SI DOMINUS EGO SUM, UBI EST TIMOR MEUS?
Patris nomen erga populum usurpat Deus. *Primogeni-
tina mea Israel, inquit idem apud Moysem, Exod. 4,*
22. Et apud Isaiam 4, 2: *Filios euntri et exaltavi. At
plerumque domini et regis appetitio utitur; et ob-
sequium, metum, subjectionem exigit. Illum Patriarche
timebunt summae nuncupantur: Juravit Jacob per
timorem patris sui Isaac, Gen. 31, 55. Testatur Deus
Malach. 2, 5, se cum Aaron et Levi invisse fodus,
ad cuius metum illi indidisse, ut sese vereceret, suocu-
nomine audito tremisceret. Propria Iudei religio
nis ac legis nota erat mens: *Julianus, sat. 14:*
*Judicium edicunt et servant ac motuani jus.**

Vers. 7. — OFFERTUR SUPER ALTARE MEU PANEM FO-
LUTUM. Panis nomine hic significare potest quidquid in
templo ad immolari offeratur; victimas, panes, trile-
cum, liquores, et alia; quae eum dominii panis et annona
censebantur. Cruenta victimæ, quarum adeps et crux
in altari offerabantur, apud Moysem, *pensis Domini vol-
cantur, Lev. 5, 11, 16; Num. 28, 2, 24.* Ex illo in hoc
capite consequentur, constat, Deum de victimis prae-
seriū queri; obiectum, qui ratione impura sint.

Vers. 8. — SI OFFERATUR CECUS AD IMMOLANDUM,
NONNE MALUM EST? Nonne perversus agis? Vel, non
me mala et impura est victimæ? Victimæ sibi macta-
tas vita carere volebat Deus, *Levit. 22, 21; Deut.
13, 20, 21: Immaculatum offerat; ut acceptabilis sit:
omnis macula non erit in eo.* Ut Deo placuerit, non sa-
tis erat, si omne abessest victimæ: opus erat, ut is, qui
eas offerret, animi munditi ornaretur. Legimus apud
Aggeum, 2, 14, quam acriter arguit Deus Iudeos,
quod sordibus suis victimæ poluerentur; testeturque,
inutiles esse victimas, quas præv. anxi habitidine

sibi sisiterent. Certissimum fidei morientis, languen-
tisque religiosis indicium est, ubi sacerdotes langu-
dum et iners ministerium in templo exhibeant; et
mirum certè est, post unum multas victimas et mala
mihilo fuisse in eo generi obsequi soleriores. S. Cle-
mens Alexandrinus, lib. 6 Strom., ut ethnicon re-
ligionem in foliolum veritatis doceatque, munimum
sacerdotibus nullam prorsus Diis suis fidem habuisse,
ilorum dolos fraudesque in sacrificiis narrat. Nam
cum feruora ad ingenuum usque validi circumficerentur,
inquit Phœcœtates poeta, et hombis validi tenes, ipsam
deinceps spinam tanquam timatum distribuisti nobis
tanquam canibus: deinde citio vos vestri invicem vos
pudet, multis modis contigunt. Euhulus comicus Bac-
chum introducit, ut querentem. *Primitus quidem quod
mihi sacrificant quidem sauginem et viscum; cordis
cuicun non superficiem quidem: Ego enim neque dulci
vestor nesciua, nec feruenda. Hesiodos dicit, Jovem
decepimus a Prometheo in divisione carnium acceperis,*
Arte malâ ossa bovis nitidâ pinguedine tacta.

*Hinc fit, ut ossa tuis sacrus adolere per aras
Assuti, veteris imitantur originis usum.*
Scriptis Menander: *Cum summos iudeos, bitem, et
qua comedi non possunt ossa diis imposuerit, tpsi con-
sumunt cetera. Nihil levius erat Iudeorum scelus,
quod arguit Malachias, cum li viiissima victimarum
partes Deo offenserint.*

OFFER ILUD BUCI TOO, SI PLACUERIT EI, AUT SI
SUSCIPERET FACIEM TUAM. Huojusmodi victimas obli-
sidi tuo offer, per perfidiam, utrum illi placeant, aut
te excepturus ipse sit, utrum te auditorius. Persarum
prefecti parebant ex tempore Iudicis. Si ea offens
Deo, que homini consueperat offere non auderes, qui
fieri posse putabis, ut illa excepit Deus (1)?

Vers. 10. — QUES EST IN VOBIS QUI GLAUDAT OSIA,
ET INCENDAT ALTARE MEUM GRATUITO? Quis vestrum ob-
sequium mihi exhibet animo cunctitate vacuo, nulla
que spes merecordia, quæ exhibuit mihi obsequium pos-
sequor? Vei! Ultimus vestrum est, qui nullæ mercede
mihi serviat? Mihis gratis obsequiunit? Cor igitur
remissam adeo mihi servitum exhibet, quasi avro
sacrario domino servit. Hebrews ad verbum: *Quis
est in nobis, et claudet osia; et non incendat altare
meum gratuitu?* Qui ex verbis templi mei foras clau-
dunt, templi custodes et ministri nullam mercede mihi
altria ignem exaltant? Septuaginta: *Quoniam et in
vobis claudentur osia, et non succendat altare meum
gratius.* Quasi Deus ministrat Iudis fore ut templi sui
foras claudi jubeat, siveque altaris ignem extingat:
sacrificia dentis ac templum aboleat. Quis interpre-
tatio cum sequentibus optimè convenit.

(1) VERS. 9. — ET MISEREBITUR, etc., ut misericordia
nos. Propheta non excludit se è numero peccata-
rum, modestius causâ. Ostensio et agitatio peccato-
rit ad penitentiam. DE MANU VESTRA, etc., id est,
ab operibus manuum vestiarum profecta est hoc
maliciose quo dicitur in sequentibus. Noncum sus-
cipit, etc., acceptando scilicet munus, q. d., nisi re-
perti, nihil est quod offeratur munera: non enim
condonabit peccata Dominus. (Biblia Vatabil.)

MUNUS NON SUSCIPIAM DE MANU VESTRA; v. 11: AB
ORTU ENIM SOLIS USQUAD OCASUM, MAGNUM EST NOMEN
MEUM IN GENTIBUS; ET IN OMNI LOCO SACRIFICATUR, ET
OFFERTUR NOMINI MEO ORATIO MUNDA. En gemitos nostre
religionis articulos, luculentissime explicatis; sacri-
ficiorum nempe veteris legis ac rituum abolitionem;
et sacrificium purissimum, quod omnibus in locis et
inter gentes offertur Deo. Rejecta synagoga, electa
gentium Ecclesia, veteres hostiae saluti inutiles, legis
nova sacrificium, quod unum Deo placet, Ecclesia in
omnes latè gentes et ad terram usque terrarum fines
recta, certissima sunt nostre religionis argumenta
ab hostiis ipsiis servata, qui ea penitus explora-
do, et invida furientes, corum vim fallere, et fulgo-
rem obscurare frustra conantur. Sacrificium purum et
labe carens, quod veteres figura nonnisi rudi imagine
representavere, illud est, quod nostris in altaris sit,
ubi singulis diebus, omnibus in locis, et quotidie plu-
rius illud ipsum sacrificia instauramus, quo Christus
Iesus in cruce pendens sese Patri victimam oblitus;
neque tantum sacrificiums aut aritem hircinave, labibus à Moyse descripsis carent, sed Dei hominis
carne ac sauginem; divini scilicet Agni, hominum
crimina auferentes; hostiam puram juemdamque, pu-
rus sit an iniquitatus sacerdos aut populus; à
nomine enim munditudo mutatur, neque capax est
labis (1). Vix tamen illam offerant aut acceptent ma-
nibus aut ore peccato iniquitatis. Hostia, quantumvis
pură, ipse non purgabitur; victimæ ignis erit, qui
is consumetur et necabitur. Hebreo vox, quæ lie reddi-
tur oblatio munda, proprie significat triplex, similes,
panis et vini oblationes, quæ in sacro altari fibant;
veluti locutus est etiam panem vinumque designat;
quæ materies consecrationis corporis et sanguinis
Iesu Christi sunt (2).

(1) Hieron. hic ad v. 7: *Polluitus panem, id est,
corpus Christi, quando indigui acceditum ad altare, et
sordidum sanguinem bibimus, et dicimus: Mensa
Domini despecta est: non quod hoc aliquis audiat dicere,
et quod impie cogitat, ecclésia voce proferre; et
pecccationem despectum mensan Dei.*

(2) VERS. 11. — AB ORTE ENI SOLIS USQUE AD OCA-
SUM, MAGNUM EST NOMEN MEUM IN GENTIBUS, q. d.:
Non amplius angustis Iudei hiatus continet, area
mihil est Jerusalēm, angustum templum: coextor in
Palestina, colum enim et terram ego implico. Quar-
e pars est ut totus mundus sit mihi templum, ut omnes
genies ubique me colant victimas et sacrificia. Quo-
circa hrevi per Christum efficiam, ut nomen meum
genibus toto orbe predicate, illeque me ubique
agnoscant, adorent, celebrent.

ET IN OMNI LOCO SACRIFICATE ET OFFERTER NOMINI
MEO ORATIO MUNDA. *Sacrificare et offertar, id est,
brevi per Christum et Apostolos sacrificabili et offe-
runt: propheta enim prophete loqui et prophet
de futuris, q. d.: Nolo, o sacerdotes Iudei, vestra
sacrifica, sed brevi ea ab solo, tum quia impura et
polluta sunt, tum quia uno in loco a paucis Iudeis
offeruntur. Quocirca eis per Christum surretago
sacrificium aliud, quod in se purissimum erit et sancti-
ficium, quodque ubiis terrarum a quibuslibet geni-
bus mihi offeretur.*

Queres, quenam haec oblatio munda? Primo, Iudei
respondent esse preces, quas Iudei pri inter gentes
dispersi ubiis locorum Deo offerabant. Unde Chalid.

VERS. 12. — DICITIS: MENSA DOMINI CONTAMINATA
EST: ET QUOD SUPERPOSITUR, CONTEMPTIBLE EST, CUM
verit. Ego recipiam preces vestras, et nomen meum

sancificabitur per manus vestras, et erit sicut oblatio
munda coram me. Verum hoc ex textu patet esse fal-
sum. Nam reicit hic Deus sacrificia Iudeorum, di-
cens: *Non est mihi voluntas incebras. Et manus non sus-
cipiant de manu vestra; et quis opponit sacrificia gentium,
eaque acceptat.*

Secundo, Hugo censet esse oblationem quam gentes
prosternit et Deum Iudeorum agnoscentes offerant
in templo Hierosolymitano. Sed obstat: *et in omni loco,
quod perperam invertit Hugo, explicatque, q. d.: Ex
omni.*

Tertio, Arias accipit oblationes et victimas, quas
gentes tempore Malachia, Deum verum ex morta colon-
iis et gubernatione universi agnoscentes, ulvis locorum ipse offerabant. Verum gentes sacrificant
Jovi, Herculi, Belo, non Deo vero: Jovem enim pone-
bant gubernatorem universi. Pauci enim gestabant
ut Job ejusque amici, Deum verum agnoverant et con-
quererent: et atri omnes coluerunt idola, que preiude-
in Scriptura diti gentium nominantur.

Quarto, Calvinus et Iacobini, qui negant omne sacri-
ficium legis habeat propriè dictum, accipiunt obla-
tionem mysticam, pata Dei cultum per fidem, spem,
charitatem, orationem, invocationem et laudem, atque
opera pia, presertim claritatis et eleemosynæ, aut
conversionis animarum. Idem censent Clariss et Va-
terius quibus favere videtur Tertull. lib. 5 contra Iudeos:
sed idem adversarius illis, lib. 5, contra Marc., 22,
ubi se explicit, et per oblationem mundam accipi-
sacrificium Eucharistia, Deinde laudes et hymnos, qui
cum saepe solent intelligere Eucharistiam, sicut et alii
Pateri subhinc cani vicant, scilicet, id est orationem,
precatiōnem sacram, liturgiam; immo Ideo et vocant
Eucharistia, id est, graffaria actio.

Verum dico, de fide est haec oblationem mundam
esse sacrificium corporis et sanguinis Christi in Eu-
charistia; unde patet contra hereticos. Eucharistia
non tantum esse sacramentum, sed et sacrificium.
Probatur primò, quia pro oblatio lebri, est
mincha, vox licet ex sui origine significat quodvis
mundus, dominum, oblationem, sacrificium, tam et a Moses
et Deo approposita est una sacrificium, ut scilicet pro-
prie significat sacrificium farreum, quod fieret ex fa-
rino vel pane, quodque describitur Levit. 2. Hoc
autem minchæ, sive sacrificium farreum, erat propriè
dictum sacrificium, ut patet Levit. 2, eratque typus
sacrificii Eucharistie: oblatione enim offerere farina
et panis, sed in Eucharistia transubstantiatus et
transmutatus corpus Christi. Cetero ergo minchæ ty-
plicar et Iudei inueniunt proprie dictum sacrificium,
sequitur igitur magis minchæ verum et Christianum,
sacrificium Eucharistie, esse verum et proprium sacrificium.
Unde Septuag. veritum: *In omni loco incensum
offerunt mīla, et sacrificium mundum;* Arabices: *Ab
ortitus sol ad occasum est verum mundum glorificatus
in genibus, et affert ad me victimas, et incensum
meum in omni loco;* Syria: *In omni loco faciunt
mīla incensu, et offerunt nomini meo oblationes mundas;*
Tigurina: *In omni loco nomini meo incensum, et molta
pana offerunt.* Mola enim pura est sacrificium farreum,
vel Erina quæ victimæ immolante caput asperguntur:
unde ab hac mola dictum est verbum immolo. Alludit
Malachias ad sacrificium iuge, quod quotidie tam mane
quiam vesperè offerebant, in quo victimæ erat agnus,
cum decimâ parte simile conservasse oleo, Exod. 29,
v. 38. Agnus enim representat Christum, simila-
speciem panis, sub quâ ipse in Eucharistia immolatur.

Secundo, idem innuit vox mundi, q. d.: Hoc min-
chæ erit in se mundæ et sancta victimæ, ita ut semper
maneat munda, ciuius etiam offerentes sint immundi.
Talis autem est sola Eucharistia, in quâ victimæ est

IGNE QUI ILLUD DEVORAT. Hic publicè quidem non dicitur, sed animo et gestis satis ostendebant, veluti

ipse Christus munidissimus, et Sanctus sanctorum.

Tertio, quia Malachias solis hic loquitur sacerdotibus Aaronis, ut dixi v. 6, eorumque monsce: victimis pollitus oponunt sacerdotes, altare, et victimam mundam legis novae. Ergo loquitur de sacrificio non metaphorico et simili, sed genitivo et proprietate. Itac enim tria, scilicet sacerdos, altare et sacrificium sunt correlativa, ut ubi unum est, cetera duo adesse necesse sunt. Sacerdos enim est sacrificii, quod in altari offeratur, sacerdos; et victimam, sacrificium in altari oblatum, est sacerdos in altari sacrificans sacrificium. Cing ergo hinc tria verò fuerint in veteri lege, que fuit typus legis novae, sequitur in lege nova quoque veros et proprios esse sacerdos, altaria et sacrificia, presertim quia nulla unquam Ecclesia aut religio, in modo gen. Deum vel idolum colens, fuit sine sacerdote et sacrificio. Natura enim dicitur Deum colendum esse latram et sacrificio.

Quarto, idem convincti vox sacrificatio, pro qua Hebr. est muctar, id est, adoleter, incenditor, suffumigatur, crematur. Oratio autem non incenditur, nec crematur, sed victimam proprieta dicta. Unde muctar idem est quod sacrificatio: quia omne sacrificium Deo cremabatur. Jam autem in Eucharistia non crematur, sed alio modo digeratur, Deo sacrificatur, et in hominem ejus transsubstantiatur, et manducando consumitur, de quo mox plura.

Quinto, idem ostendit in omni loco et in genibus. Nullum enim est sacrificium quod ubivis gentium à fidibus offeratur, nisi Eucharistia.

Sexto, ita hunc locum intelligendum esse docet Concilium Trid., sess. 22, cap. 4, omnes Patres et doctores, nemirum S. Hieron., Theod., Renig., Rupert., Haymo., Hugo., Lyran., Rihera hie; item Clemens Rom., lib. 1, Consil. Apost., c. 51; S. Marialis epist., ad Burdig., c. 5; Iren., lib. 4, c. 52; Justin., contra Tryphon., Corp. 1.1 contra Iudeos, c. 16; Cyril., catech. 46; Eusebius, lib. 1 Domest., c. 6; S. Aug., lib. 18, de Civit., c. 35; S. Chr. sot., in Psal. 95, et orat. 2 contra Iudeos; Tertull., loco citato; Damasc., lib. 4, cap. 44; insuper Rabbi, et R. Samuel, tract. de vere Messia ad R. Isaac, c. 20, et aii apud Galatia, lib. 11, c. 11; vide Bellarm., lib. 1, de Missa, cap. 10, ubi omnia hereticorum effigia confutata.

Object. Calvinus, et Antonius Sadeleerus, atque illi Missam faciunt, mincha hic tropice sumi pro pura religione et spirituali Dei cultu, quia Deum mente colimus et adoramus: quia, inquit, pro sacrificio Hebr. est muctar, id est, offerunt thymiana, adoleter suffitus, vel incensum, ut vertunt Septuag. Atque nullum est thymiana quod in lege nova propriè dictum Deo offerimus, sed tantum mysticum, scilicet orato et per Dei cultus: ergo ille hic intelligitur. Resp.: Radix muctar est catar, quod licet propriè significet sulfure, suffumigatur, adoleter incensum; tamen scilicet per metalepsin significat sacrificare: quia in sacrificio olim victimam incendebatur, tunc per ignem et fumum ascendebat ad Deum: ita docent omnia lexica, omnesque Hebrei. Eucharistia ergo est oblatio munda, quae muctar, id est, sacrificatur Deo. Adde, alludi ad mincham vetus et Iudaicam, cui thus imponebatur, quod totum Deo proprio muctar, id est, suffumigatur et crematur, juxta legem Levit. 2, 2; per thus enim, quod omnium gentium usus et ritus Deo adoleter, significatur rem hanc, put mincha, id est, sacrificium farsum, Deo offerri et sacrificari. Unde et in nostris solemnibus Missis adhibetur thymificatio. Per hanc ergo thymificationem propheta metonymie intelligit sacrificium, cuius illa est index et symbolum, in modo pars aliqua, sed de hoc mox plura. Jam verba singula presibus examinemus.

In omni loco, quia nihil ita Dei nomen et gloriam tuto orbe celebrat et magnificat, ac sacrificium Eu-

impura habere se mensam panum propositionis, et altare holocaustorum, ubi cruentae victimae cremabantur, sed animo et gestis satis ostendebant, veluti

charisita, quo Christus ipse se in victimam Deo Patri offerat per manus sacerdotum suorum, ut paulo post ostendat.

SACRIFICATER. Septuag., Tigur., et Pagni, incensum offerunt; Syria, ponunt incensa, thurificant; Arabicus Antioch., faciunt mithi incensum; Arabicus Alexand., afferunt ad mithi incensum. Hebr. enim, muctar, est particeps passum conjugatiois hospital, qui prouide vel ut nomen, significans thymianum, incensum, suffitum; vel ut verbum, aut potius verba, significans adoleter, incenditor, sacrificatur, accepit potest: ut nomine accepterunt Septuag., ut verbum Noster.

Ubi nota, Eucharistia hinc vocari incensum vel thymianum; primo, quia confinet Christi corpus quasi festinam, Deo in arca crucis igne charitatis incensum, que quasi thymiana odorem suavisimum Deo exalavat, quo ejus iram placavit, evanescere hominibus reconciliavit; secundo, quia Eucharistia conficitur, et conditur sacris precibus, quae sunt thymiana Deo, iuxta illud Psalm. 140, 2: *Divagat oratio mea sicut incensum in conspectu tua.* Haec S. Claryost. in Psalm. 95: *Dilexide, inquit, mysticas interpretatus est mensum, quod est incensus hostia.* Thymiana vero purum appellat sacras preces, que post hostiam offerantur. Ille enim suffitum Deum refocillat, non quia at terrae radibus sunitur, sed quia a puro corde exhalatur. Denique Eucharistia vocatur incensum, quia non tantum reperatur, sed et reipsa continet Christum in arca crucis pro nobis incensum, id est, dolore et amore totum. Deoque sacrificatum.

Tropolog., thymiana sanguinis orationes, suspiria et vota tam sacerdotum, quam fideliem, dum Eucharistiam vel consecrant et confidunt, vel sumunt et manducant, iuxta illud quod, Apocal. 4, 8, angelis dicunt habuisse et obtulisse *Deo phialas aureas plenas odoratissimorum, que sunt orationes sanctorum.* Quicquid S. Clary., hom. 91, ad popl. Antioch.: *Iupiter, inquit, tanquam liones ignem syrtentes ob illa mensa recedamus, facit diabolus terribiles, et caput nostrum mente revolventes, et charitatem quam nobis exhibuit.*

OFFERTUR. Hebr. muctus, id est, affectus, adducatur, offertur, applicatur, propinqua fit. Redix enim agnus, significat accedere, appropinquare: victimam enim et donum que Deo offeruntur, ad ilium quasi accedunt et appropinquant, presertim Eucharistia, in qua victimam est ipse Christus Dei Filius.

ORTATIO. Hebr. mincha, id est, munus, donum, quod Deo adducitur, donatur, offeratur, a rad. nacha, id est, adduxit, dedi, obtulit. Postea mincha propriè erat sacrificium farsum, puta farine et panis. Levit. 2, quod prouide sua forma et specie, erat expressa figura Sacramenti et sacrificii Eucharistiae: unde et cum illo in iugis crucis agri, quotidie labefactabat vnum iuxta legem Exodi 29, 40, quod representabat alteram speciem Eucharistie, scilicet vini, sub qua ex vi verborum consecrationis ponitur et immolatur sanguis Christi, uti sub specie panis vi eorumdem ponitur corpus Christi. Insper cum minchia adolescent et offerentem oleum, thus et sal: oleum significat misericordiam Christi, quem in hoc sacramento et sacrificio quotidie quasi novam et rediuvenit nobis exhibet: thus, ejusdem religione et odorem suavisimum, quo se Patri in cruce immolavit, et rursum in Eucharistia immolat: sal, determinatio et incorruptionem, quia in beatâ resurrectione per Eucharistiam nobis afferit, ut ipse promisit Joann. 55. Plora de his dixi Levit. 2. Sic et priscas gentilium, qui pulibus et pane potius quam carne vescebantur, victimas fuisse inermatas et paras, id est, farreas, non carneas, dicit Ovid., l. 4, Fastor.

Ante deos homini quod conciliare valeret

Far erat, et puri lucida mica salis.

Id est in sacrificiis mola, que vocabular, ex farre

tur, cum utrumque tam parvi facerent, panesque et hostias despectissimas, et vilissima numera in eo sit.

Et sale constabat. Mola enim, ait Festus Pompeius, nihil aliud erat quam far stolam et sale aspersum; et quod eo molito hosties aspergerentur, ne mole non inveniret: quia prouinde Virgil., l. 2 Eneid., sal-s fruges appellat.

Et salsae fruges, et circum tempora sitae.

Sic et Tibull., l. 5, eleg. 4:

*Et vanum metuens hominum genus, omnia noctis
Farre pro placant, et saltante sole.*

Rursus Ovid., l. 4 Fastor.:

*Farre Dae, micare licet salientis honorem
Dets, et in vetera thura graua focos.*

Item, l. 4 Fastor.:

*Inde vocor Janus, cui cum Cereale sacerdos
Imponit libus farraque mixta sale.*

Quin et Arnob., l. 2, contra gentes docet, farreas victimas fuisse ante thuras notitiae et usum. Thus, ait, neque ipse Romulus, aut religiosus artifex communis Numa, aut esse scivit, aut nasci, ut pius far monstrar, quo peragi mos fuit sacrificiorum solen- num numina.

MUNDA. Primò, quis corpus Christi, quod in Eucharistia offertur, est mundissimum et sanctissimum, nptote ex virgine operâ Spiritus sancti efformatum, ipsique Deo hypostaticum unitum. Secundo, quia nullâ indignitate aut malitia sacerdotum, vel offerentium inquinari potest, inquit Cone. Trid., sess. 22, c. 1. Etsi enim sacerdos esset impissimus, Eucharistia tamen semper sumum mundum reficit, vñque mundandi ex seipso, sive ex operâ operato. Tertio, quia Eucharistia homines, non tantum a peccatis, sed a peccatorum causa, putâ a concupiscentiis, tentationibus, passionibus emundat, ex pacienda occasione vel amovet, vel ad eas supermundan robur addit.

Denique tres erant species sacrificii a Dei Iudeis prescripte, Levit. 1. Prima erat holocaustum, pita, huius ovis cum columba, quia tota in Dei honore conburnebatur. Secunda, hostia pro poccato, ad illud scilicet expiandum. Tertia, victimâ pacifica, quâ sci- licet pro pace, id est, salute et beneficio, vel jam obtulit. Hisce gratias agelant, vel pro obtinendis supplicant. Hisce tribus in lege nova successit unicum sacrificium Eucharistie, quod emittunt tres haec species in se completionem. Ipsa vero est dignissimum Deo holocaustum, quo summe Dei majestas colitur et honoratur, estique reficiunt et repetitio holocausti illius, quod Christus tota Patri in arca crucis obiit et immolatus. Ipsa partem est sacrificium proliferitorum pro poccatis, iuxta illud, Hebr. 10, 6: *Holocaustum et pro poccato non ibi placuerunt, tuu- di: Ecce venio. In capite libro scriptum est de me, ut faciam, Deus, voluntatem tuam.* Et v. 10: *In quâ vo- luntate sacrificium sumus per oblationem Jesu Christi.* Tertio Eucharistia est sacrificium pacificum, quo Deus de omnibus donis perceptis gratias agimus, et pro percipiendis obseruamus.

Moral., disce quā purus et sanctus debet esse sacerdos, qui oblationem purissimum, in modo ipsam puritatem, Christianum, inquit, sanctum sanctorum, conserat, tangit, manducat, distribuit; quod angelis non est concessum. Angelica ergo, et plus quam angelica puritas requiritur, ut angelorum Dominum suspicimus, inno conficiamus. Iudais itaque, et multa magis Christianis edictus Deus, Levit. 20, 26: *Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ego Dominus, et separaveris vos à ceteris populis, ut essetis mei.* Et c. 22, 32: *Ego Dominus qui sanctifico vos.* Vide ibi dicta, et Levit. 9, in fine cap. Vnde nositer Theodatius, l. 4, de Imitat. Christi, c. 12: *O quām magnum, inquit, et honorabile est sacerdotum officium, quibus datum est Dominum majestatis verbis sacris consecrare, labis benedicere, manibus teneri, ore proprio sunere, et aletis ministrare!* O quām munda debent esse manu illa,

sterent: *Oblitistis de rapinâ claudum, etc. Vide v. 8.* Hebreus: *Polluitis nomen meum, aientes: Mensa*

quām purum os, quām sanctum corpus, quām immaculatum cor sacerdotis, ad quem toties ingreditur auctor pri- mitivus! Ex ore sacerdotis nihil nisi sanctum, nihil nisi honestum, et nūle procedere debet verbum, qui tam saepē Christi sacerdotum Sacramentum. Oculi ejus simplices et pudici, qui Christi corpus solent intueri. Manus puras et in coram elevatas, quae creatorem cali et terrae solent conrecte. Sacerdotibus specialiter in lege dicitur: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum Dominus Deus vester.

Quia MAGNUM EST NOME MUEUM IN GENTIBUS. Vox quia propriè et causality accepit potest, q. d.: Causa cur gentes Deo offerant oblationem tam puram et nobilium, quam est ipsa Christi filii Dei caro et sanguis, est, quia magis me mecumque nomen asti- buimus; credent enim et profitentur me esse sum- mum et augustissimum numen ideoque summum et augustissimum hostiam iam diccam milii offerent. Partim impropriè et consecutiva, ut more Hebrei quia non significat causam, sed consecrationem et effectum, q. d.: Ex hac hostia Eucharistie consequetur, ut nomen meum magnificetur; per hanc hostiam mirificabor ego, nomenque meum.

Quares, unde, et quâ ratione? Resp. primò, quia Iudei et Gentiles offerent Deo, vel diis suis oves, boves, capras, fruges, aliasque creaturas, ut protestantur Deum esse omnium creatorum causam, principium et finem, seque ab illo omnia bona acceptisse, accepisse, et postulare. Christiani vero loco creaturam offerunt Deo in Eucharistia Christum Dominum, Del Filium, qui est primogenitus omnis creaturæ. Quanto ergo Christus creator nobilior est omni creaturâ, tanto magis hæc sui victoria honoratur, et glorificatur Deus præ victimis Judeorum et gentium.

Secundo, quia oves, boves et capras non sunt con- digna prota poccatorum: Christi autem caro et sanguis condigne sunt, his ergo satisti ex aquo offense et justicie Dei, ac consequenter Deus, Deique justitia per illa somme honoratur, placet, conciliatur.

Tertio, quia per Eucharistiam Deo uni veroque oblationem, excusa sunt idola et idolothysa, id est, sacrificia idolis immolata; et consequenter Deus sua uni- tates dignitas et majestas apud gentes toto orbe est restituta. Agnoscent enim et proutentur in Eucharistia, se nulla ad deorum numina, quæ prius coluerant, sed solum Deum verum credere, colere et adorare.

Quarto, quia per hanc Christi victimam agnosciuntur Dei bonitas, quæ Filium sum nubis dedit in redemptione: et justitia, quâ peccatum punivit morte sui Filii unigeniti; et sapientia, quâ modum inventi salvandi nos; sed ita ut simul satisficeret suo honori, et justie vindicta, nimis mittendo Filium sum in carnem, qui in cæstis et moriens sacerdotem lege majestati divina: et potentia, quâ tam augustam hostiam, sibi commensam et aquilam instituit. Idem videtur est in ceteris Dei attributis, que per Christum oriri immotuerunt.

Quinto, quia in Eucharistia memoriam fecit miracu- lium suorum misericors et misericordia Dominus, dum escam tam angustum dedit timoribus se, Psal. 410, 6. Eucharistia enim refractis nobis beneficium creationis, redemptionis, justificationis, glorificationis, cetera- que omnia.

Sexto, quia Eucharistia est miraculum miraculo- rum, opus operum Dei, portentum seculorum, iuxta illud Zachar. 9, 17: *Quid enim bonus ejus est, et quid pulcherrimus ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virginis?* Quapropter S. Dionys., Eccles. hi- arch., c. 3, Eucharistia vocat omnium sacramenta- mentum, sacrosancta et angustissima mysteria. S. Mar-

Domini contaminata est, et fructus ejus (reditus ejus), vallis esca ejus. Septag. : Mensa Domini polluta est; et taliis, ep. ad Burdegal., c. 3 et 4, Eucharistiam nuncupat communione Deli vici, mensam divinam, et escam in fide perfecte totum coelestem; Iren., l. 4., c. 52: *Novi Testamenti novam oblationem;* S. Cypr., c. 52: *Cena Domini: Cibum inconsumptibilem;* Optatus Milev., Pignus salutis aeternae, tuteam fidei, spem resurrectionis; S. Ephrem., l. de Naturâ Deli minime serutanda: *Ignem immortalum. Hoc sanè, inquit, excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnemque sermonem,* quod fecit nobis, unigenitus filius Christus salvator noster: *ignem et spiritum manducandum ac bibendum prestiti mili, corpus scilicet et sanguinem suum.* S. Chrysostom., hom. 14. in ep. 1 ad Cor.: *Cum benedictionem, inquit, dico, Eucharistiam dico, et dicere Eucharistiam, omnem benignitatem Dei thesaurum aperio. Etenim cum canis innaturabilis Dei beneficia consecutus sumus,* etc. S. Cyril., catechesi 4., all. pro Eucharistiam nos fieri christophorus, et divinitate nature consors.

Septimum quia per Eucharistiam participat tanta sa-
cerdos, quam offertentes et assistentes, in omnes filios
dei totius Ecclesie, sanguinem, redemptorem
omniacque merita Christi. Rerum per illam omnis
gratia cum sua fonte et auctore, puta Christo, ad nos
derivatur. Quia vero et sacerdote noster Thomas
Theobaldus, lib. 4. de lmt. Christi, ait: *Quando-
aut, accordis celebrat, Deum honorat, angelos testificat,
Ecclesiam adficat, viros adjuvat, defancis requi-
prostas, et esse omnium honorum particeps efficit.*
non haec est magna nomina Deli gloria, magna Deli
tutus et glorificatio? Hinc vocatur Eucharistia, quia
ipsa est somma gratiarum actio. Nihil enim magis pro
beneficiis naturalibus et supernaturalibus que acci-
pimus, Deo reddere possemus, quam Christum ipsum:
Christus enim omnia alia Dei beneficia exceperat, in modo
in immensum super. Quocirca S. Chrys., l. 6. de
Sacerdotio: *Per it tempus, aut, et angeli sacerdoti as-
sident, et celestes potestatis universi ordine clamores
excitat, et locis altari vicinus in illis honorem qui im-
molatur, angelorum chorus plenus est. Confirmat id vi-
sione viri sancti, assentientis se in Missâ angelorum ini-
tialibus conspicuisse, fulgentibus vestibus indutorum,
altare ipsum circumdatum, sic capite inclinatum, ut
si quis militis presente repente staret videtur. Ideo hom-
ines Enecim in Agnus, ait: *Dei immolatur,
Seraphim autem sed eis faciem teguntur.* Ideo, hom.
24 in 1 ad Corinthi.: *Domi in hunc ritu sumus, ut
terra non celum sit, facit hoc mysterium. Ascende lig-
tur ad celum portas, inno non celis, sed celis colorum, et
tum quod dicimus tunc. Elenchi quod summo hono-
rare dignum est, id hui in terra ostendunt, etc. Neque
cuius angelos, neque archangelos, non celos
colorum; sed ipsum horum omnium esth Domini ostendit.* Item 1. 5. de Sacerdotio: *Hoc ergo mysterium
magnum horum eternorum verendum quis tandem qui insu-
minus minime sit, quinque et potestate nisi exercit fastidire
ad despiciatur poterit?* S. Greg., 4. Dial., c. 35: *Quis,
aut, fidelium habere dubium possit in ipsi immolatione
ad sacerdotalem celos aperte, in illo Jesu
Christi mysterio angelorum chorus adesse summam in-
sociam, terram cœlestibus fungi, unum quid ex visibili-
bus atque invisibilis feri?**

Otavio, quia in Eucharistia exercentur summa fides, spes, charitas, religio, ceteraque virtutes, quibus Deum colimus et glorificamus. Fides, quia credimus Deum dicenti, ita vero corpus Christi, etiamvis visus, gustus, tactus, omnesque sensi contrarium ju-
dicent, scilicet esse panem et vinum. Spes, quid enim non spernum a Deo, quem credimus nobis dare. Fi-
lum sum in cibum et sacrificium? Charitas, quoniam
enim ea non acceditur, cogitans immensum Deli et
Christi in nos amorem, quo se nobis totum dat et
communicat? Religio, quis enim non summam venera-
tionem colat Deum, quem presentem credit et videt? et
ita de ceteris. Atque haec fuit una e causis principiis,

qui superponuntur respecti sunt cibi ejus. Putat Gro-
tius recitat hoc loco sacerdotum querelas, quod ulti-
parum sibi esset altaris ministerium. *Redditus quem ha-
bemus ex alteri, nullus est preti, quia quantum doce-
rit totum cedit igni: nihil nobis restat.* At melior vide-
ratio explicatio, quam primo loco deditus.

Veras. 45. — ET DIXITIS: ECCE DE LABORE (aboris
fructum); ET EXSUFFLASTIS ILLUD, spernitis. Victimam
egregi offertis, et queremini, me laborum vestrorum
fructum a vobis exigere; cumque offertis, quasi sperni-
te, ac repugnante facitis. Recitentes nonnulli
Hebreum reddunt: *Dixisti: Quantum fatigacionis: et
andantes visa esis. Quasi ad templum venirent victimi
omnes obliuti, et de lege ac victimis pondere querere-
tur. Alter: Quā molestum hoc est! Et victimas sus-
fando vel spernendo abjecitis. Spernitis est debile,
ubi aliquod videbit (1). Admissa litterula in multis
mutatione, optimus ex Hebreo sensu eruitur. Dixisti:
Ecce quod fatest; et exsufflastis, veluti removentes a
terribus tetrum altaris nidorem ex carnis in templo
crematis, fuscose ibi crux. Septag.: Ecce de affi-
ctione est, regre et ingredi offertis, et exsufflastis illa.
Vel, ut alii codices ferunt: *Vos invito animo offertis,
et ego illa deflavi, inquit Deus, sperno, rejicio.**

ET INTULISTIS DE RAPIS CLAUDUM, ET LANUGINE, ET
INTULISTIS MUNIS, PANIS, TRITI, LIQUORUM OBLATIONES,
QUAS PROPRIE SIGNIFICAT HEBRAICA vox minchia. VITIAS
OFFERITIS VICTIMAS, ET MUNERA VELLISIMA. VIDE QUA
DIXIMUS IN V. 8. IPSIMUS PROFANI HAC IN VICTIMIS OBSER-
VABANT, PLII, LIB. 8, C. 45: *Hoc quoque notatum, vi-
tias ad aras humeras hominum allatos non ferri liare,
sic nec claudicantur, nec aliena victimam, scilicet vel
quare Deus Eucharistiam instituerit, nimur ut da-
ret objectum et materia exercendi omnes virtutes,
ut illi enim conferant et honorarentur. Denique Eu-
charistia est mamma omnis defecationis, ut se la-
bent, et omnian sapientia survitam, ideoque magis
magis Deum datorem celestans et deprendens, ac quasi
metta voce clamans: *Panem eum dabo: panem an-
gelorum manducavi, hunc. O quam suavis est, Domine,
spiritus tuus, qui ad dextitudinem tuam in pectus demon-
stratus, pene suauissimo deo præstato curientes reple-
vit, justissimo dilectus dimisit inuicem!* ut canit Ec-
clesia.*

Sacerdos ergo iurus ad altare, cogite quoniam
opus adest. Cogite, et stupeat se esse legatum Ecclesie,
in toto orbe Deum, ut cum eo summa no-
gotia tractet, nimur ut nomine totius creatura ho-
magnum Deo præstat, ac doxologiam et gratiarum
actionem pro omnibus beneficiis a quilibet creatura
percepit; ut ore et propitiis Deum pro peccatis to-
tuim mundi; ut peccatoribus in infernum ruitur libe-
rationem, veniam et gratiam impetrat; ut omnium
afflictorum morbos, tentationes, errorum Deo repre-
sentet, opemque poscat; ut singulis fidelibus Deli gradi-
cione, virtutum argumentum, omniacque bona impetrat;
ut pro defunctis exoret, et pro tot milibus animabus
que in purgatorio uruntur, supplicet. Denique ut sit
mediator Dei et hominem, ac Christi ipsius personam
subiecta, iteretque illud item sacrificium quod Christus
oblitus in cruce, ubi ipse tam victimam fuit quam sa-
cerdos. Quis haec perpendens non percelatur? non
stupeat? non accendatur? (Corn. a Lap.)

(1) Sicut in Cajo: *Proba diuina Julii et An-
gusti diplomata ut vetera et obsoleta defabat. Sic legit
Lips. et Casaubon. Delfore, idem quod *recuperata, re-
cepisse.**

9215
victimam furto comparatam, vel minimè conveinen-
tem Numini, cui mactatur. Docet auctor Ecclesiastici
54, 24: *Qui offert sacrificium ex substantiæ pauperum,*
quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.

VERS. 44. — MALEDICTUS DOLOSES, QUI HABET IN
GREGE SUO MASCULUM, ET VOTUM FACIES, IMMOLAT DE-
BILIS. Masculum pro sano, valido, roboris plenis usur-
pat, ut opponitur infirmo, agro, viuis affectu. De
votis, quo Deo nuncupantur, lex est omnino mihi
victime, et repugnante facitis. Recitentes nonnulli
Hebreum reddunt: *Dixisti: Quantum fatigacionis: et
andantes visa esis.* Quasi ad templum venirent victimi
omnes obliuti, et de lege ac victimis pondere querere-
tur. Alter: *Quā molestum hoc est!* Et victimas sus-
fando vel spernendo abjecitis. Spernitis est debile,
ubi aliquod videbit (1). Admissa litterula in multis
mutatione, optimus ex Hebreo sensu eruitur. Dixisti:

CAPUT II.

1. Et nunc ad vos mandatum hoc, o sacerdotes!
2. Si nolueritis audire, et si nolueritis ponere su-
per cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus
exercitum: mittam in vos egasem, et maleficem
henedictionibus vestris, et maledicem illis: quoniam
non postulisti super cor.

3. Ecce quo projiciam vobis brachium, et disper-
gam super vultum vestrum sternus solemnitatum ve-
strarum, et assumet vos secum.

4. Et sciatis quis misi ad you mandatum istud, ut
esset pactum meum cum Levi, dicit Dominus exerci-
tum.

5. Pactum meum fuit cum eo vita et pacis: et dedi
ei timorem, et timuit me: et à facie nominis mei pa-
vet.

6. Lex veritatis fuit in ore ejus, et iniquitas non est
inventa in labiis ejus: in pace et in exequitate ambula-
vit mecum, et multos avertit a iniquitate.

7. Labia enim sacerdotis custodiens scientiam, et
legem requirent ex ore ejus: quia angelus Domini
exercitum est.

8. Vos autem recessistis de via, et scandalizatis
plorinos in lege: irritum fecistis pactum Levi, dicit
Dominus exercitum.

9. Propter quod et ego dedi vos contemptibiles et
homiles omnibus populis, sicut non servatis vias
meas, et accepistis faciem in lege.

10. Numquid non pater umus omnium nostrum?
numquid non Deus umus creavit nos? Quare ergo de-
spiciens unusquisque nostrum fratrem suum, violans pa-
ctum patrum nostrosirum?

11. Transgressus est Juda, et abominatione facta est
in Israel et in Jerusalem: quia contaminavit Judas
sanctificationem Domini, quam dilexit: et habuit fi-
liam dei alieni.

12. Disperdet Dominus virum qui fecerit hoc, ma-
gistrum et discipulum tabernaculae Jacob, et offi-
cium munus Domino exerceritum.

13. Et hoc rursus fecistis: operibus lacrymis
altare Domini, fletu et iniquitu: ita ut non resipiat
ultra ad sacrificium, nec accipiat placabile quid de
manu vestra.

14. Et dixisti: Quam ob causam? quia Dominus
testificatus est inter te, et uxorem pubertatis, tua
quam tu despiciisti: et hoc particeps tua, et uxor for-
deris tui.

stum sive in pacifice sacrificium. Spontanea quidem
religione offerri poterant aut bos aut ovis membro aliquo
victato; si injuriam: victimas poterat dicari, aut offerri
victi salvandi causâ, nefas erat, hoc. 22, 29. Illi porrò
de voto agitur. *Thus misericordia appellabant illud profi-
canti, qui in sacrificiis uehanter.*

Verbenaque edole pingue, et musculo thura. So-
lemni scilicet usi nibil in religiosis exercitio nisi
masculum adhibebatur: *Thus masculum vocamus, cum
alias non ferre nos vocetur, ubi non sit femina. Religioni
tributum, ne sexus alter usurpetur.*

CHAPITRE II.

4. Voici donc, ô prêtres! ce que j'ai maintenant
ordre de vous dire.

2. Si vous ne voulez point m'écouter, dit le Sei-
gneur des armées, si vous ne voulez point appliquer
votre cœur à ce que pour rendre gloire à mon nom, j'en-
verrai l'indigence parmi vous: je maudirai vos bén-
dictions; et je les maudirai, parce que vous n'avez
point imprimé mes paroles dans votre cœur.

3. Je vous jetterai au visage l'épanle de vos victi-
mes, et les ordures de vos sacrifices solennels; et elles
s'attacheront à vous.

4. Vous saurez alors que c'était moi qui vous avais
fait dire ces choses, afin que l'alliance que j'avais
faite avec Lévi demeurât ferme, dit le Seigneur des
armées.

5. J'ai fait avec lui une alliance de vie et de paix;
je lui ai donné pour moi une ermite respectueuse,
et il m'a respecté; et il tremblait de frayeur devant
ma face.

6. La loi de la vérité a été dans sa bouche, et l'in-
iquité ne s'est point trouvée sur ses lèvres: il a marché
avec moi dans la paix et dans l'équité; et il a dé-
tourné plusieurs personnes de l'injustice.

7. Car les lèvres du prêtre seront les dépôts de
la science; et c'est de sa bouche que l'on rechérira
la connaissance de la loi, parce qu'il est l'âge
du Seigneur des armées.

8. Mais pour vous, vous vous êtes écarts de la
droite voie; vous avez été à plusieurs une occasion
de scandale et de violente de la loi; et vous avez
rendu nulle l'alliance que j'avais faite avec Lévi, dit
le Seigneur des armées.

9. C'est pourquoi, comme vous n'avez point gardé
mes voies, et que, lorsqu'il s'agissait d'exécuter ma
loi, vous avez eu égard à la qualité des personnes,
je vous ai rendus vils et méprisables aux yeux de tous
les peuples.

10. N'avons-nous pas tous un même père et un
même Dieu? ne nous a-t-il pas tous créés? Pourquoi
donc chacun de nous traite-t-il son frère avec mépris,
en violent l'alliance qui a été faite avec nos pères?

11. Juda a violé la loi, et l'abomination s'est trou-
vée dans Israel et dans Jérusalem: parce que Juda,
en prenant pour femme celle qui adorait des dieux
étrangers, a souillé le peuple consacré au Seigneur,
comme il lui était si cher.

12. Le Seigneur perdra celui qui aura commis ce
crime: il l'exterminera des tentes de Jacob, soit qu'il
soit maître ou disciple, et quelques dons qu'il puisse
offrir au Seigneur des armées.

13. Voici encore ce que vous avez fait: vous avez
converti l'autel du Seigneur de larmes et de pleurs:
c'est pourquoi il ne regarde plus vos sacrifices; et
ce que vous fassiez pour m'apaiser, je ne recevrai
point de présents de votre bouche.

14. Et pourquoi me dites-vous? Parce que le Sei-
gneur a été témoin de l'union que vous avez
contractée avec la femme que vous avez épousée dans votre
jeunesse; et qu'après cela, vous l'avez méprisée, quel-
que chose fut votre compagnon et votre épouse, par le con-
trat que vous avez fait avec elle.

15. Nonne unus fecit, et residuum spiritus ejus est? Et quid unus querit, nisi semen Dei? Custodite ergo spiritum vestrum, et uxorem adolescentie tue noli despiciere.

16. Cum odio haberis, dimitte, dicit Dominus Deus Israel: operet autem iniqüitas vestimentum ejus, dicit Dominus exercituum: custodite spiritum vestrum, et nolite despiciere.

17. Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris, et dixistis: In quo enim fecimus laborare? In eo quod dicitis: Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, et tales ei placeant: aut certe ubi est Deus iudicis?

COMMENTARIUM.

VERS. 2 (1).—MITTAT IN VOS EGESTATEM, ET MALEDI-
CAM BENEDICTIONIBUS VESTRIS. Cum bene precati fueritis populo, has ego preces in maledicta convertam: contraria omnino erit vobis eventus. Compertum est, mortis fuisse apud Iudeos, ut populo, in magnis festivitatibus collecto sacerdotes bene precarentur, Num. 6, 23. Alter: Ad inopiam vos redigam, non quisque omnibus, que liberalitas mea et misericordia in vos effundit, vos exuam. Denique: Vos co adigam, ut omnium rerum egeatis; vestraque benedictiones, primitate, decima, redditus excrescibiles erunt, diris devoi, commodi nihil ferent. Benedictio interdum pro mortali honorum copia, pro munera donis aut donariis ultra aut datis aut acceptis usurpatur. Psalm. 144, 16; 4 Reg. 25, 27; 50, 26; 4 Reg. 5, 15, et passim.

VERS. 3.—PROJICIAM VOBIS BRACHIUM, ET DISPERGAM SUPER VULTUM VESTRUM STERCUS SOLEMNITATUM VE-
STRARUM, ET ASSUMET VOS. Arnum victimarum, qui mercede nomine vobis relinquitur; exsecrare reji-

(1) VERS. 4.—ET NUNC AD VOS, O SACERDOTES, speciat et perficit hoc preceptum. Sacerdotes nominati compellat, quia a Deo erant constituti, ut populum docerent, et instruerent, eisque de adventu Messiae monerent; cum, ubi advenisset, populo indicarent, cum illi commendarent, siquaque exemplo eis in Christo excipiendo praeceperint, ad hanc lec- et prophetarum scripta tradita eis fuerant, ut ex diligenti eorum locutione vaticinata, que in illis de Christo habentur, diligenter observarent et annotarent, ut ex illis probis intellectus Christum, ubi advenisset, deprehenderent, atque agnoscerent, et agnitos excepterent, alisque commendarent. Hoc ad eorum minus pertinet, hoc ab ipsis fieri debuit, sed factum non est, propter ea que hic arguntur. At non id est populus qui extra culpam, qui Christum et vidit et audivit, et agnoscere (nisi sponte exercitivisset) potuit etiam refragantibus sacerdotibus, quibus hinc in parte obsequi non debuerunt. Itaque ceci ipsi crevco dues sequi, utriusque in foemane prolapsi sunt, non enim debet cecos impetu, et clausis oculis auditor sequi doctorem et dictorem sum, neque temere credendum omni verbo, sed examinandi sunt spiritus, nam ex Deo sint. Non est itaque excusa plebs, cum falsos doctores, in errorum pellicentes, ad secessoribus sequitur; Christiani enim non sunt oves *λαός*, quem alia aliam sine consilio et consideratione sequitur, sed id est ratione a Deo sunt prediti, ut dijacent ea que ipsis objicuntur credenda.

(Lud. Cappellus.)

15. N'est elle pas l'ouvrage du même Dieu? et n'est-ce pas son souffle qui l'a animée comme vous? Et que demande le créateur unique de vous deux, si non qu'il sorte de vous une race d'enfants de Dieu? Conservez donc votre esprit et ne méprisez pas sa femme que vous avez pris dans votre jeunesse.

16. Si le Seigneur Dieu d'Israël a dit: Lorsque vous aurez conçu de l'aversion pour votre femme, renvoyez-la; le Seigneur des armées a dit aussi que l'iniquité de celui qui agira de la sorte couvrira tous ses vêtements. Gardez donc votre esprit, et ne m'prisez point votre femme.

17. Vous avez fait souffrir le Seigneur par vos discours. Et en quoi, dites-vous, l'avons-nous fait souffrir? En ce que vous avez dit: Tous ceux qui font le mal paissent pour bons aux yeux du Seigneur, et ces personnes lui sont agréables; ou, si cela n'est pas, où est donc ce Dieu juste?

COMMENTARIUM.

ciam, Levit. 7, 32; Deut. 18, 5; festos dies vestros, quos indigenissima ministrandi ratione polluitis, Stercus solemnitatum vestiarum, stomachabor. Vcl: Impurias victimas, quas festis mili macatias, projiciam. Solemnitas pro victimis in solemnitate macatias dicitur. Denique: Sordes, quibus mea sacra polluitis, in vos resident; vosque contemptu et probro obrenim. Hebreus: Ecce ego corripiam vestis semen, et dispergam sterlus super vultus vestros, stercus solemnitatum vestiarum; et assumet vos ad se. S. Hieronymus, veteresque interpretes Graci legelant Zeraph, brachium, pro Zerah, semine. Septuaginta: Ecce ego separabo vobis humicrum victimarium, qui vobis praeberi solet in sacrificiis, et dispergam ventriculum hostiarum, qui vobis etiam relinquitur, super facies vestras, ventriculum solemnitatum vestiarum, hostiarum solemnitatem; et suscipiam vos ob hoc ipsum. Aquila nomihil acrinis exhibet: Minitab vobis humero, instar hominis, qui alterum hominem armo animalis, quis manu tenet, percussurus est, et dissipabo sterlus super facies vestras, sterlus solemnitatum vestiarum. Postrem haec versio proximè omnium accedere videatur ad verborum fidem.

VERS. 4.—MIS AD VOS MANDATUM ISTUD, UT ESSET PACTUM MEUM CUM LEVI. Cum sacerdotium vestrum rejectero, vestrosque ritus aboluero, tum demum intelligentis, moe esse harum sanctimoniam, quas minimi facitis, auctorem: falso noveritis, ne illarum violatione non leviter provocari, meque gravissimum offendens esse indigenissima incuria, quia geritis sanctissimum ministerium, quod auctori vestri generis Levi ego tradidi, illum inter exterios Israhel filios seligens, ut sacerdotium in illis familiâ constituemus fodusque cum illo amicissimum jungeremus. Fodderis hujus tempus et conditions in Scripturâ minime leguntur. Filii Levi jam ante vituli aurei superstitionem designati fuerunt, in sacerdotibus; at cim eo tempore in exterios Israhelitas sese studiosissimos divine legis ultores exhibuerunt, nobilissimam hanc dignitatem illis confirmavit Deus, Levit. 22, 26, 27, 28. Summum etiam sacerdotium familiæ Phinees traditum est, post illustrè illud virtutis specimen, quod necato Zambris exhibuit, Num. 25, 7, 8, 10, 11, 12. Leri pro Aaron hic usurpatur; tribus auctor et princeps, pro nobilissimo ejusdem tri-

bis homine, qui gentis sue deus erat, summo sacerdotio induitus, quod peculiare ipsi ejusque posteris fuit.

Petant nonnulli, non agere hic Malachiam de primo fonsere, quod Deum inter ac tribum Levi initum est in solitudine, sed de altero cum eadem tribu instaurato post redditum è capitivate, luculentem descripto apud Nehemiah 9, 58, et 10, 1. Cum vero ego rejecero, neque sacerdotio exnero, tunc denique scientiam, mecum vos iniisse olim fedus, meque hanc praecopta dedisse, quo tam male servasti, v. 5. Vitam a pacem vobis ego promiseram, mecum ego vos timorem docueram, vosque coram me cum metu et obsequio versabamini, v. 6. Justitiam ad veritatem amabatis, vestroque exemplo multi à sceleris tramite reducebantur, v. 7. At primum hoc institutum reliquisit, violasti initum à me cum vobis fedus, atque erroris occasione fratris vestris vos prebiuitis. Postrema haec interpretatio verissima videtur, atque optimè cum praecedentibus et consequentibus nexa. Convenit etiam cum illis que narrat Deus de sincera sacerdotum conversione ad Deum post diuinos errores et coniuncta cum alienis uxoriis inita, Esdr. 9, 12; 10, 1, 2; deque ipsorum iustitiae, ut ministeri sui exercitum rursus aggredierentur, 2 Esdr. 12, 27, 50; 15, 22. Denique perspicua videtur allusio inter ea que hic dicuntur, et fedus de quo Nehemias, 2 Esdr. 9, 58 (1).

(1) VERS. 5.—PACTUM MEUM FUIT CUM EO VITA, ET PACIS. Explicit quale sit pactum, quod dixit. Cum a sacerdotibus dedi Leviticus scientiam, promisi ei in principibus suis vita, et pacem. Quod Hieron. non de vita corporis, sed de vita gratiae et glorie intelligi vult. Quidam etiam pacem intelligere fecit spiritualem, id est, iniuriam cum Deo, et tranquillitatem animi: dicit et pactum, pacis quia promisit Deus non ablatumur se illi sacerdotium. Hoc intelligit ex eo, quod de Phinees dicitur. Numerorum 20, 5: Ecco de ipso pacem federa mihi, et erit tan ipsi, quia semini eis pactum sacerdotii septemperatum. Et de Aaron, Ezechiel 45: Statutum illi testamendum eternum, et dedit illi sacerdotium genit, etc. Ex his potest intelligi pactum vita similiter dici, quo Deus promisit Leviticus familiaris semper in obitu officio vivit, et pactum pacis numerum se illi adeo iurat fore, ut ei sacerdotio auctor. Nam Hieron. expedit spiritualis videtur. Cum sacerdotibus novi testamenti pactum vita aterius nisi Deus, et pacis illius, de qua dictum est, Isa. 52: Et sedebit papulus natus in pulchritudine pacis, et in tabernaculo futurio, et in regno operantis. Cyrillus: Quod vero dicere videtur propheta de Levi, imprimit referendum est ad Christum, qui in Levi, ut in tipo et umbra figuratur, est qui est vita, et pacis: virilem enim in ipso per ipsum accessum habuimus ad patrem, pacemque habemus cum eo per obedientiam, et fidem.

Et DE DI TIMORE: Non loquitor de hoc aut illo sacerdotio, sed, ut diximus, de tribu Levi, in qua fuerunt menti sancti sacerdotio, ut Aaron, Phinees, Oicus sacerdos magnus, et minores etiam sacerdotio, quos mirifice laudat Moses, Deut. 33, cum ait: Hi custodient eloquium tuum, et pacem tuum servaverunt. Cyrilus: Hos timore nihil laudabilis, neque gloriosus, sicut scriptum est: Timor Domini splendor et gloria. Pro quo nos habemus Eccle. 1: Timor Domini gloria, et gloria, et letitia, et corona existit.

A FACIE NOMIS MEI PAVERAT. ΤΤΩ quod verbum ut docet Hieron. significat suū trahere, et contrahere se,

VERS. 7.—LABIA SACERDOTIS CUSTODIENT SCIENTIAM, ET LEGEM REQUENT EX ORE EJUS: QUIA ANGELUS DOMINI EXECUTUM EST. Summa erat apud Hebreos sacerdotum dignitas; penes quos nedum scientiam morum, rituum et ceremoniarum ad ministerium sacerdotum, et ad ea que populus religioni debebat, spectantiam erat; verum etiam summa juris judicialis prudentia, ut jus aequum populu universo redderent, seseque consulentibus responderent. Majoris momenti lites ad sacerdotes deferebantur; et eos qui sacerdotum auctoritati repugnarent, lex morte damnabat, Deut. 17, 9, 10, 11, 12: Qui autem superbiter, nolens obediere sacerdotis imperio... morietur homo ille; et aures malum de Israel. Legem, iudiciam, Dei verbum, et Israëlis fidei levitis hereditatis loco tribuit Moyses, Deut. 38, 9, 10. Proverbium erat in Israëli, nullum esse sacerdotem legis minimè peritum; quemadmodum sapientis consilio non caret, ac sermone prophetæ, Jerem. 18, 18: Non enim peribit tex à sacerdote, neque consilium à sapiente, nec sermo à prophetâ. Denique testatur Deus, Osee 4, 6, sese à sacerdotio cum removere, qui scientiam muneri suo convenientem negligit: Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris nisi. Teste Josepho, lib. 2 contra Apion., gentis sua sacerdotes solerent studio legis operam navabant, et iis, quibus animus et mores instituuntur; quidquid enim geritur, ipsorum cursus est. De rebus ita difficillimis sententianis ferunt; iudeum deinceps poenas iis qui in legem peccant. Quid de Judeorum sacerdotibus ipsimet sentiret ethnici, ex Diodoro Siculo, Elog. lib. 40, ex Pholio discimus. Principia Judaicorum sacerdotum cura,

mentis formidinem corporis horre indicando. Significat etiam frangi, et constringi anima pro timore. Talis reverentia Deo prestanda est, Levit. 26. Custode sabbata mea, et pavete ad sanctuarium meum: ego Dominus. Nos autem confratram illud sanctuarium cum nostro, in quo Christus verè servatur, et continetur, et videbimus quanto cum pavore, et tremore ministrale debeamus.

VERS. 6.—LEX VERITATIS FUIT IN ORE EJUS. Semper veram doctrinam docuerunt, ut populus mandata mea, et legem rite servaret.

ET INQUITATE NON EST INVENTA IN LABIS EJUS. Neminem deceperunt, ut à cultu meo recederet, sed servare salutarem doctrinam docuerunt.

ET AQUITATE AMBULAVIT MECUM. Ambulare cum Deo, est solliciti ei inservire, ut diximus Michaelis sexto, numero vigesimo octavo, et nunquam ab eo recedere. In pace autem dicit, id est, pacifico, non me ad iram provocando, sed pacem mecum servando. De quo Job vigesimo secundo: Acquiescegit ei, et habeto pacem, et per hanc habebis fructus optimi. Cyrilus: Habere pacem cum Deo nihil aliud est quam velle sapere et facere, quod Deus vult, et nullo modo eum offendere. Cum vero affectus dominatur in nobis, tunc Deo resistimus; unde discipulus illi ait: Nescitis, quia amicitia hujus mundi inimicia est Dei? etc. Pro in aquitate, in Hebr. est ΤΤΩ, id est, in recutientia, semper vi recta ambulando, non declinando ad dexteram, neque ad sinistram; hoc enim est ambulare in aquitate, et in justitia. Septuaginta: In pace dirigen ambulavit mecum.

ET MOLTO AVERTIT AB INQUITATE. Quod proprium sacerdotis est. Hier.: Qui sacerdos est, et non corripit delinqentes, sacerdotis officium præterit. (Riberia)

inquit hic, est templi obsequium. Ilos deinde legislator gravissimarum rerum judices et arbitros constituit, gentiliumque legum ac morum custodes. Is, quem pontificem nominant, angelis loco apud ipsos habetur, ipsos docens quid velit Deus. Adeò autem illi obsequuntur Judaei, ut ipso in cœtum veniente, statim omnes veluti coram Numinе procumbant, ipsorumque ceu oraculum occulta deteguntur suscipiant. Hec cum illi congruerit, que hic legumur, sacerdotem scilicet angelum esse Domini exercitum. Magno certe ingenio magnâ scientia instrui sacerdotes Iudeorum necesse erat, ut grayibus adeò et arduis numeribus fungeretur.

Veteri legis sacerdotum cum novo comparant patres, degue hujus numeribus agentes sicut, nova legis sacerdos opus esse nedium sacrificare et munditia, quam Iudaicis ornari, verum etiam inclemenciam consilio scientiæ; denique, Iesu Christi sacerdotem tanto illustriores esse sacerdotibus Iudaicis scientiam et virtutem, quam nobilioris es sacerdotum, gravius exercitum, et ampliorum auctoritatis. Neque enim cruentaria jam hostie immolande sunt, ferendae sententia, pura sit necne atrae sacrificio victimæ; homo aut domus lepra vitiana sit, an pura. Novæ legi sacerdotum officium est, corpore et sanguine Iesu Christi Deo sacrificare; oculi foras reserare aut claudere; salutis instituta tradere; in comparatione esse, ut novem docere quid erodat, atque adversus fidem sue hostes decertare. Quis explicator fides nostra, profundiora mysteria, cultus purior, sublimiores sententiae, nobilitaria sunt moralis disciplinae dogmata; quam apud Iudeos, et majorum esse decet nostrorum sanctitudinem et scientiam, quam veteris legis sacerdotum. Christianus, si sacerdos est, sciati legem Domini, ait S. Hieronymus in Agg. 2, si ignorat legem, ipse se arguit non esse sacerdotem. Noverit, non simpliciter et ciborum continentia magistro sufficere, nisi quid ipse facit, possit et alios erudire. Qui si (idem in Malach. 2), ignorantiam in ceteris diligenter, in Scripturis sanctis ostendit negligentem, frusta jactu dignitatem, cuius opera non exhibet. Quis nesci Scripturas (idem Prefat. in Isaiam) non est? Dei virtutem ejusque sapientiam. Ignoratio Scripturarum, ignoratio Christi est (1).

Vers. 8. — VOS AUTEM EXCELSITAS DE VIA, ET SCANDALIZATIS PLERICOS IN LEGE. Osteperat qualis faciat sacerdotum vivendi forma, et quæ religio sacerdotali ordinu jura prescrivat. Nunc contraria omnia in sacerdotibus reprehenduntur; qui neque ipsi tenuerint viam, quam à lige cognoverant, et alii fuerint impeditum, quoniam illam ingredierentur. Quonodo vero scandalum in legi posuerit videendum est. Scandalum multis modis obtinet in legi potest; vel quia aliter explicatur, quam recta docet ratio, et spectavit auctor legis; aut quia nova fertur lex ab eo, qui condenda legis videtur facultatem habere, que veram legem, et antiquam obscurat, et evenit. Prior modo posuerunt scandalum in legi Pharisei olim, et legi doctores, qui se legem interpretabant, et sedissima tegeant flagitia, et ad nova sclera, et ab ipsa natu a reprobata satis laxam fenestrarum aperirent. Qualis fuit ea, que illorum explicatio falsa parcerentibus alimenta negabat, ne decesset sacerdoti, ac templo; quam Christus improbat, Matth. c. 15. Et quae odise pueri ini-

mineam, contra quam Christus, Matth. 5. Plurima hujus generis recentiores Hebrews congesserunt in suam Talmudum, quibus decepta Iudeorum infelix, et capisatura mille subit quotidie causas, et incommodes. Hoc modo sacerdotes ipsi fortassis in lege aliis posuerunt scandalum, eam ad alienos sensus, ac noxios sinceras leges documenta detorquent. Quibus idcirco credebat ignobilior turba, quia nōrāt sacerdotess legis esse custodes, et interpretes; et in mandatis habebat, ut si quod incidenter dubium, ad sacerdotum iudicium, et examen referret, Deut. 17, quorum decretum tantum Deus autoritatis inesse voluit, ut capitale supplicium induxerit recusant.

Alier in legi posuerunt scandalum, quia legem, dum malè vivunt, posuerunt humanis rationibus, et publice saluti contrariant. Notum est, et ab scriptoribus tam sacris, quam profanis sepe reprobant, eorum qui in dignitate sunt, quosque aut nobilitatis insignia, aut sanctitatis opinio commendant, mores, et exemplum apud alios instar habere legis. Quales sunt reges, sacerdotes, et illi, quibus inesse sapientiam arbitrabantur alii; et in quibus aliquid esse putant, quod sperent, aut metuant. Hieronymus epis. ad Heliodorom: *Datus Episcopi, et conversatio quasi in speculo posta, magistra est publica discipline; quodquid fecerit, id sibi omnes faciendum patet.* Quantum sacerdotum et principum exemplum noeant, docuit Gregorius in p. Pastor., c. 2, quia agnac concubant, et turbidam populo propinquant; immo et fontes influentes veneno, unde ab omnibus haerent pestilentem. Unde Plutarchus grayiori reprehendit illos, qui maxima principis imbuta disciplinis; id enim agunt, quod qui publicos fontes ac cano turbant, aut veneno corruptunt. Neque enim minus populis inferior à principiis moribus haerit disciplinis, quam à fontibus, potius; qui in iure se facere putat, quod facit ad principis exemplum.

Multa hinc adducit Tullii, lib. 5, de legibus testimonium. Unum adducat Tullii, lib. 5, de legibus testimonium. Non tantum nulli est peccare principes, quoniamque et magnum hoc per seipsum malum, quantum illud, quod perniciem etiam imitatores principes existent. Nam licet edere, si velis replicare memoriam temporum, qualcumque vir ciuitatis summi fuerint, talen ciuitatem sustineat. Quoniamque mutato morum in principiis exteriori, eandem in populo secuturam. Ego autem nihil vidi, nictaque mutato, mores mutari ciuitatum potius. Quo perniciem etiam merentur viles principes, quid non solum vilia concipiunt ipsi, sed et in infando in ciuitate, neque solus olsunt, quod illi ipsi corruptant, sed etiam quid corrumptant, plusquam exemplo, quam peccato novent. Utrolibet modo dicti possunt sacerdotess scandalum in lege posuisse, quia et legem male, et alii sum usum interpretant; et suis mortuis, quasi leges forant, formam alii vivunt preservant, certò illorum peccata, dum habent cum populo communia, levant.

IRITUM FEGISTIS PACTUM LEVI. Promisit Deus Lovi, id est, sacerdotiali ordinu, et necessarios sumpos ad victimam ei offendum; et honorem à populo, cum eam tamen adiunctione, si fidelem operam, et gratum obsequium divino nomini præstarent. Cum autem sacerdotes, quibuscum propheta loquitur, datum sibi negotium negligenter, aut etiam infideliter tractarent, violarente pacem; Deus quoque, sublatâ conditione, liberum se dixit à præstândâ fide, quam certi alligari conditionibus, de quibus nuper. Quocirca irritant fecerunt sacerdotes pacis, et vite pactum, qua ex illo Deus ipsis neque vitam dabit, neque pacem. (Sanctus.)

Vers. 9. — ACCIPISTIS FACIEM IN LEGE. Cum de his quæ ad legem meam pertinebant, sententiam ferreis, homines iniquissimè veritis estis, Deut. 4, 10; Levit. 19, 15; 2 Par. 29, 6. Cum opus esset, justitiam judicando sequi, favori et cupiditali morem ges-

sistis. Symmachus: *Veriti estis personas in lege; multistis ne quem in lege offendereis.* Hebrews ad verbum: *Erexitis facies in lege.* Populi flagita amicis excepisti, cum arguenda essent, atque ita legem meam ludibriis obnoxiam effecisti.

Vers. 10. — NUMQUIS NON PATER ENS OMNIA nostrorum? Narrat hi S. Hieronymus Iudeorum traditionem docentium, maiores nos sicut captivitatem reversos cum primis uxoriis divortiisse, ut juniores pulchritudines ex externis electas acciperent, atque hoc ipsum hic a Malachia damnari. Nonne fratres sumus eodem patre progaudi? Nonne una nobis est Deus atque una lex? Et quia agitur Israelitum fratribus nostrorum filias sperniatis, quas repudiatis? Cor negligitis Dei legem, exteris uxoris duero velatum? At neque certum est, neque probabile omnino videatur, Israëlitæ est captivitate reversos primas uxores repudiassæ, ut alias ducerent. Nihil simile illis objectum Esdras, ubi hoc combiuniorum genus legi repugnauit dammarum; ac solammodum illos arguit, quod uxores è Chanaanis, Mohabitis, Ammoniis et Egypciis duxerint relicto prorsus hoc Israelitariam flagitio, quod erat, minime neglegendum, 1 Esdr. 9, 1, 2. Nihil etiam hæc de re habet Nehemias, quoniamque animadversus, Israëlitæ nonnullos cum Azazitis, Ammoniis et Mohabitis feminis combuniis junxisse, 2 Esdr. 15, 25. Neque ad primas uxores, velut dimissas, redire coguntur; sed ab externis sejungi. Malachias, 2, 15, revera hic infra Iudeos arguit, temere divortia facientes cum uxoriis, quibuscum ad adolescentiam vitam egarent: *Ego hucus fecisistis, operibetas lacrimis altare Domini.* Hoc tamen flagitium prorsus alterum erat ab eo, de quo Esther et Nehemias, atque Malachias, v. 11. Hanc igitur censensus esse hujus v. 10 sententiam: Nonne unus nobis est et pater et Deus? Cur tanta in fratres sevitia? Quare despicit unusquisque fratrem suum? Cur relinquisti? cur spernisti? necessaria in rebus angustis apero fraudatis? sevissime militare misericordia vexatis? Zaudem in genitibus sua pauperes seviliam vitio Iudeis veritatem Nehemias, 2 Esdr. 5, 1, 2, et seqq.

Vers. 11. — CONTAMINATE JUDAS SANCTIFICATIONEM DOMINI, QUAM DILEXIT. clarissimum Dei gaudem, cum feminam aliam Numim colerent in uxorem duxit: Rabbi potest Hebrews: *Potissimum Judas sanctuarium. Dominum, ancas ducens filium D. alieni.* Nefaris hinc neptis Judas Dei templum polluit, quippe qui nulla istructione purgatus, sed ea sacra accessi, ac Dei templum ingreditur. Vel: Religiosis sui sancteum politit, violata lege, quia hoc combiuniorum genus interdicitor, Deut. 7, 3. Septuaginta: *Contaminavit Judas sancta Domini, in quibus dilexit, et admisit in diis alienis.*

Vers. 12. — DISPERDET DOMINUS MAGISTRUM ET DISCIPULUM. Hebr.: *Succidet Dominus vigilantem et respondentem.* Alludit ad excubitorum vigiles, respondentes, sibique invicem respondentes, Isaia. 21, 2; puniam et cum qui malo exemplo ceteros in malum trahit, et cum qui magistrorum exemplum male agit; qui exemplum prebeat, et qui secutus est. Septuaginta: *Disperdet Dominus homi-*

nem facientem haec, donec humilietur in tentoribus Jacob.

Vers. 13. — ET HOC RURSUM FECISTIS, OPERIBETIS LACRIMIS ALTARE DOMINI. Alteram hanc expostulationem adversum vos habeo: nimurum quid in causa fueritis, ut altare meum lacrymarum uxorum, quas dimisisti, madeat. Id luculentiter exprimitur, v. 14. Qoniamque Deus divortiu Iudeis, pertinax ipsorum causa, permisit, teste Iesu Christo, Matth. 19, 8, sapientissimi tamen inter illos et pisi simi dannavere divortia, præserit frequentia, et ea quibus dimittenda erat uxor, quam quis ab adolescentia duxerat, quam Malachias nuncupat hic v. 14, uxorem pubertas tuae. Frequentiora fuere divortia sub Judice reipublice finem. Atque hoc certè flagitium ex his censendum est, qne, teste Didoro Siculo in excerptis Photi ex lib. 49, Iudei ex alienorum administratione didicerunt. Tradunt Iudei uxores hasce dimissas esse à viris, uxores alias apud exterinos querentibus. Sententiam hanc seculi sunt S. Hieronymus, aliquid post cum multi. Vide que diximus supra.

Vers. 14. — DOMINUS TESTIFICATUS EST INTER TE ET UXOREM PERTINAT TUE. Connubium, quod cum uxore tua iniiciisti, probavit Deus. Solemnis actio religionis est connubium, qui vir et uxor mutuum sibi deum jurato pollicentur. Uxor que fidelis deest, Dei sui fidei obliviscitur, inquit Soppias, Prov. 2, 17: *Reliquum ducere puberatia sua, et pacti Dei sui oblitera est.* Ipsa rerum initio Deus connubii leges ita sanxit, ut illud solvi nefas esset, Gen. 2, 24; Matth. 19, 6; vestitissimum hanc sanctionem vos violatis, frequentia vitam ac temeraria divortia sectari.

Vers. 15. — NONNE UNUS FECESTI; ET RESIDUUM SPIRITES EIUS EST? Nonne femina Dei ejusdem opus est, ejusque spiritus animata? Cum Deus spiritu suo animam Adamo inspirasset, nonne illius uxorem Eviam anima instruxit? Nonne eadem est prima mulieris, atque primi homini conditio? Cur igitur in uxores vestras ita sevitis, quasi alterius natura sint? Hebrei plane alter reddidit: *Et non unus fecit; et residuum spiritus ei.* Et quid unius iste querebat? Posterioratem Dei. Estate ergo caudi in spiritu vestro, et uox adolescentis tuae ne injuria officias. Explicari potest de Abrahamo. Plissimus hi vir, divino Spiritu eductus, cum Sarai, quoniam sterili, solus et liberis carens, divortium non fecit. Quid verb maximus omnium optabat Abraham? Semen, posterus Dei, filium, divinorum promissionum heredem. Patris igitur vestri exemplum sectamini, atque in uxores ab adolescentia ducas quidquid perfide ne geratis. Alior: *An unus ille Abrahamus ita egit, cuius de spiritu residuum nos sumus?* Quasi ex vulgari sententia censurit, filios animam vitamque à parentibus trahere. Chaldeus: *Nonne unus fuit Abraham solus, posteris carens, ex quo propagationem est secundum?* Unus nomine appellatur eliam. Abraham apud Isaiam 51, 2. Attendeat ab Abraham patrem vestrum, et ad Sarai que penerit vos: *quia unum (cum unus esset) vocavi eum;* illum eo tempore elegi; quo nullus illi erat heres. Gemina ferme habet Ezechiel 33, 24: *Unus erat*

Abraham, et hereditate possedit terram. Reddi etiam potest ita: Nihil tale quisquam ageret, quanquam levissimo divini Spiritus residuo instrutus. Ad istud faceret, si posteros Dei duntaxat quereret? etc. Se-pingue: *Non aliud fecit; et reliqua spiritus ejus illi sunt: Et dixisti: Quid aliud quam semper, posteros, querit Deus? Et custodite in spiritu vestro, et uxorem adolescentiae tue ne derelinquas.* Obscuris adeo ex verbis vix apta erit potest sententia.

VERS 16. — *Cum odio haberis uxorem tuam, dimittit autem iniquitas vestimentum eius.* Saixerat in lege Deut. 2, 5, Deus, ut, si quis uxorem, sibi deinde vitii alicuius causâ odiosam, duxisset, datis divortii litteris, illam remitteret. Quamvis id dederit Deus, ne Iudei majora in flagitiis ruerent, uxores nempe necarent, quas fastidissent; testatur hic propheta, nolli Deum statutas olim leges revocare; sed qui si quis justa de causa uxorem oderit, det divortii litteras, ex legis iustitio; tunc vero omnem hujus rei invidiam in uxoris caput deventuram: *Operiet iniquitas vestimentum ejus.* At alii uxorem inquiri, tenerè dimittere, praetextum querere ut dimittatur, vetat: *Nolite despicere.* Hebraica vox propri sonat, iniquum, perfide agere, decipere, fraudare. Hebreus totius versioni, nonnullorum interpretentur sententia, reddi potest: *Can illam oderis, dimittit, ait Dominus; et iniquitas operiet vestimentum viri, qui illam dimiserit.* Si facta per legem potestate umeris, non idcirco expres criminis: in iuriam divortio celas,

CAPUT III.

1. Ecce ego mitto angelum meum, et preparabit viam ante faciem meam: et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos queritis, et angelus testamenti, quem vos vultis: ecce venit, dicit Dominus exercituum.

2. Et quis poterit cogitare diem adventus ejus? et quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, et quasi herba fullosum.

3. Et sedebit confusus, et emundans argum: et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum, et quasi argum: et erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia.

4. Et placuit Domino sacrificium Juda et Ierusalem, sicut dies pacifici, et sicut anni antiqui.

5. Et accedam ad vos in iudicio, et ero testis velox maleficiis, et adulteris, et perjuris, et qui calumniantur mercedem mercenarii, viduas et pupilos, et oppriment peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

6. Ego enim Dominus, et non mutor: et vos, filii Jacob, non estis consumpti.

7. A diebus enim patrum vestrorum recessistis a legitimis meis, et non custodistis. Revertimini ad me, et revertar ad vos, dixit Dominus exercituum. Et dixisti: *In quo revertemur?*

8. Si affiget homo Deum, quia vos configritis me? Et dixisti: *In quo configimus te?* In decimis, et in primis.

ne in graviora ruas. Chaldeus: *Si oderis eam, dimittit illam, dicit Dominus; et ne operies peccatum vestimento tuo.* Chaldaica paraphrasis auctor liberioribus Rabbinorum de divortio sententis favore videtur. Septuag.: *Si odio habueris, dimittit, dicit Dominus: operet iniquitas vestimenta tua, vel cogitationes tuas, ut colles impressi habent.*

VERS. 17. — *AUT CERTE (sin minus) ubi est Deus noster, justissimus?* Si Deus impios edit, cur illos patitur, et non puniri? Cave putes, hoc dixisse constanter Judeos: et at nunquam defudere, qui pravis hisce cogitationis morem gesserint, easque animo emultrient, presenti impiorum felicitate offensi, cuius felicitatis causa providentiam accusantur. Videbatur ipse David haec divinorum consiliorum iniquitatem turbari; at ubi pessimum impiorum exitum intulit est, sententiam mutavit, Psal. 72, 2. Vide et Jeremiam 12, 1, 2, 5. Postulat providente ordo, ipsaque electorum salus, ut vivant impi, utantur autoritate, immo abundantur. Impios non statim punit Deus; non quod, ut ethnici quidam censuit (1), Deus universi regnique nimium occiputetur, sed quod aquila sapientis sit, uti iustus; et si iustitia celebrem flagitiis ponam postule, sapientia suos unquamque temores assequi consuet et equabilis ratione jubet.

(1) Plin., lib. 2 Hist. nat., cap. 7: *Deos agere curam rerum humanarum ex usi vita est, penitus audefaci atque seras occupato Deo in tantâ mole, musquas autem irritas esse.*

CHAPITRE III.

1. Je vais vous envoyer mon ange, qui préparera ma voie devant ma face; et aussi-tôt le dominateur que vous cherchez, et l'ange de l'alliance si désiré de vous, viendra dans son temple; le voici qui vient, dit le Seigneur des armées.

2. Qui pourra seulement penser au jour de son avènement, ou qui pourra en soutenir la vue? Car il sera comme le feu qui fond les métals, et comme l'herbe dont se servent les fourlins.

3. Il sera comme un homme qui s'assied pour faire fondre et pour épurer l'argent; il purifiera les enfants de Lévi; et il les rendra purs comme l'or et l'argent qui ont passé par le feu; et ils offriront des sacrifices au Seigneur dans la justice.

4. Et le placut Domino sacrificium Juda et Ierusalem sera agréable au Seigneur, comme l'ont été ceux des siècles passés, ceux des premiers temps.

5. Alors je me hâterai de venir, pour être moi-même juge et témoin contre les empouneurs, contre les adultères et les parjures, contre ceux qui retiennent par violence le prie du mercenaire, qui opprime les veuves, les orphelins et les étrangers, sans être retenus par ma crainte, dit le Seigneur des armées.

6. Car je suis le Seigneur, et je ne change point: c'est pourquoi vous, enfants de Jacob, vous n'avez pas encore été consumés.

7. Quoique, des le temps de vos pères, vous vous soyez écarts de mes lois, et que vous ne les avez point observées. Mais revenez à moi, et je me retournerai vers vous, dit le Seigneur des armées. Vous me dites: Comment retournerons-nous à vous?

8. Un homme doit-il outrager son Dieu, comme vous m'avez outragé? En quoi, dites-vous, vous avons nous outrage? En ne me payant pas les dimes et les prémices.

9. Et in penuria vos maledicti estis, et me vos configitis gens tota.

10. Inferte omnem decimam in horreum, et sicut cibis in domo mea, et probate me super hoc, dicit Dominus: si non aperero vobis cataractas colli, et effluero vobis benedictionem usque ab abundantiem.

11. Et increpabo pro vobis devorantem, et non corrumpet fructum terra vestra: nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum.

12. Et beatos vos dicent omnes gentes: eritis enim vos terra desiderabilis, dicit Dominus exercituum.

13. Invaluerunt super me verba vestra, dicit Dominus.

14. Et dixisti: *Quid locuti sumus contra te?* Dixisti: *Vanus est, qui servit Deo: et quod emolumen, quia custodivimus praecpta ejus, et quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum?*

15. Ergo nunc beatos dicimus arrogantes: siquidem adiiciunt sunt facientes iniquitatem, et tentaverunt Deum, et salvi facti sunt.

16. Tunc locuti sunt timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo: et attendit Dominus, et audivit, et scripsit est liber monumentum coram eo, et cognovit nomen ejus.

17. Et erunt mili, at Domians exercituum, in die qua ego facio, in pecuniam: et parcam eis, sicut parci vir filio suo servienti sibi.

18. Et convertemini, et videbitis quid sit inter iustum et iniquum, et inter servitatem Deo, et non servitatem ei.

COMMENTARIUM.

VERS. 4. — *ECCE EGO MITTO ANGELUM MEUM, ET PREPARABIT VIAM ANTE FACIEM MEAM.* Secundum caput claudens propheta inquit, Deo molestos fuisse Israelites, cum dicentes, honum meritum a Deo parviperendi, et chariores illi esse impios, quam piros. Ut hisce Iudeorum expostulationibus respondeat Deus ait, venitur se, ut hosce impios puniat, quorum iniquitatis infirmos a pectori offendat. Statim vero divini precursoris, tum Dei ipsius adventum describit propheta. Minas promissionibus et exhortationibus miscet; is enim in terras vienias, Iudeorum et felicitas et extitum, multorumque ruina et fortuna fuit, Luc. 2, 54: *Ecce postus est hic in ruinas, et in resurrectionem multorum. Israelitarum plerique sue ipsorum pertinacie relieti sunt; ceteri, ad Christum conversi, salutem assecuti sunt.*

Evangelista, qui uno consensu locum hunc ad Joannem Baptizatorem Christi precursorem retulere, paulo alterum recitante; legumque: *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam ante te;* et quasi aeterna Pater Filio pollicetur, missurum se angelum, qui itinera illi sternat; cum apud Malachiam Filius precursorem suum ipse premitat. Hoc tamen persone mutatio minimi momenti est. Sive enim Pater, seu Filius, sanctus spiritus suo